

هو العزيز

تاریخ مختصر دولت قدیم روم

محمدا علی فروغی

به کوشش: هاشم ناچو

سرشناسه	:	فروغی، محمدعلی، ۱۲۵۴ - ۱۳۲۱ Foroughi, M.A.
عنوان و نام پدیدآور	:	تاریخ مختصر دولت قدیم روم/ محمدعلی فروغی؛ به کوشش هاشم بناءپور.
مشخصات نشر	:	تهران: مدید، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۴۳۹ص، ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	:	978-622-6376-86-0
وضعیت فهرست نویسی	:	فبا
موضوع	:	روم -- تاریخ
موضوع	:	Rome -- History
شماره افزوده	:	بناءپور، هاشم، گردآورنده
رده ی کنگره	:	۲۰۹DG
ه بندی دیویی	:	۶۳۲/۹۴۵
شماره کتابخانه ملی	:	۶۱۸۳۷۶۳

تاریخ مختصر دولت قدیم روم

سرمد علی فروغی

به کوشش: هاشم بناءپور

طرح روی جلد: بیروفا ربانی

انتشار از مدید

نوبت و تاریخ چاپ: اول، ۱۳۹۹

چاپ: روز

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۷۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۳۷۶-۸۶-۰۰

مدید

میدان انقلاب، ابتدای کارگر جنوبی، خیابان مهدیزاده، پلاک ۳۴، واحد ۶

تلفن: ۶۶۵۶۵۵۶۹-۶۶۱۲۲۸۲۴

madidpub@gmail.com www.madidpub.ir

هر گونه کپی برداری پیگرد قانونی دارد

فهرست

۱۵.....	پیشگفتار.....
۲۳.....	دیاچه.....
۲۷.....	فصل اول: کیفیت جغرافیایی ایتالیا و تاریخ آن.....
۲۸.....	سکنه ایتالیا.....
۲۸.....	کوچ نشین های یونانی.....
۳۰.....	طوائف اتروسک.....
۳۳.....	قبایل کوهستانی ایتالیا.....
۳۵.....	قوم لاتن.....
۳۷.....	فصل دوم: سلاطین قدیم روم.....
۳۷.....	کیفیت بنای شهر روم.....
۴۱.....	نوما پمپیلیوس.....
۴۱.....	تولوس هستیلیوس.....
۴۳.....	انکوس ماریوس.....

۴۴	سروپوس تولیوس
۴۴	لوسیوس تارکن
۵۰	فصل سوم: ترتیبات دولتی و دینی رومی ها بعد از نسخ سلطنت
۵۰	کنسولی
۵۱	یک-اتور
۵۴	جلس سنا
۵۴	عناید رومی رومی ها
۵۵	مینور ربانی عقاید رومی ها
۶۰	کاهن رومی
۶۲	ارباب انواع خانگی
۶۳	احترام اموات
۶۵	فصل چهارم: حصول مساوات بین طبقات مخالفه روم
۶۵	بیان حال رعایای روم
۶۷	قصه اعتزال رعایا از اعیان
۶۸	وکلا رعایا
۶۹	قصه کوریولان
۷۰	داستان رجال عشره
۷۱	قانون الواح اثنا عشر
۷۲	ختم عمل رجال عشره
۷۳	قانون مزاجت
۷۳	رسیدن رعایا به مناصب عالیه
۷۶	انجمن طوائف

فصل پنجم: تسخیر ایتالیا	۷۸
تسخیر لاسیوم	۷۹
افسانه پرسنا	۸۰
محاربات رومی‌ها با قبایل واسک و اک و اهالی ویس	۸۱
تسخیر ویس	۸۳
حمله لاتین‌ها به قبایل کلوا	۸۵
انقیاد اقوام لاتین	۸۹
جنگ با قبایل سامنی	۹۰
جنگ رومیان با پیرنی	۹۳
فصل ششم: ترتیبات لشکر روم	۹۸
ترتیب قدیم لشکری روم	۹۸
ترتیب لشکر روم	۹۹
فصل هفتم: جنگ اول کارتاژ	۱۰۹
کارتاژ	۱۰۹
محاربه رومیان با کارتاژی‌ها	۱۱۲
طغیان مزدوران کارتاژ	۱۱۷
تسخیر «گل» پیش کوه	۱۱۸
فصل هشتم: جنگ دوم کارتاژ	۱۱۹
ذکر احوال انیبال	۱۱۹
لشکرکشی انیبال به ایتالیا	۱۲۱
غلبه انیبال بر رومی‌ها در ترازیمن	۱۲۴

۱۲۵.....	فابیوس کونکتاتور.....
۱۲۶.....	جنگ کان.....
۱۲۹.....	تسخیر سیراکوز به دست رومی ها.....
۱۳۰.....	هلاک اسدر و بال.....
۱۳۰.....	خروج انیبال از ایتالیا.....
۱۳۱.....	واقعه زاما و ختم جنگ دویم پونیک.....
۱۳۵.....	فصل نهم: تسخیر حوزه مدیترانه.....
۱۳۵.....	جنگ با فیلیپ پادشاه مقدونیه.....
۱۳۷.....	جنگ با انصیروس سیم.....
۱۴۰.....	جنگ با پرسی پادشاه مقدونیه.....
۱۴۴.....	جنگ سیم کارتاژ.....
۱۴۷.....	تملك مقدونیه و یونان.....
۱۴۸.....	تصرف اسپانیا.....
۱۵۲.....	تسخیر پروانس.....
۱۵۵.....	فصل دهم: نتایج فتوحات رومیان و تغییر احوال ایشان.....
۱۵۶.....	تغییر عادات رومی ها.....
۱۵۹.....	تغییر عقاید رومی ها.....
۱۶۲.....	ترقی علمی و صنعتی رومی ها.....
۱۶۴.....	تغییر اخلاق رومی ها.....
۱۶۷.....	سرگذشت کاتن.....
۱۷۲.....	فصل یازدهم: تغییر وضع رومیان از حیث طبقات ناس و امور سیاسی.....
۱۷۲.....	انهدام اواسط الناس.....

۱۷۳		نجبا
۱۷۵		راکبین
۱۷۶		اهل پلب
۱۷۷		بندگان
۱۷۹		تعداد نفوس
۱۸۱		بیفیت: مجلس سنای روم
۱۸۳		صاحبان مناجات
۱۸۵		حکومت ربات
۱۸۹		فصل دوازدهم: داستان کراکوس ها
۱۹۰		نیریوس کراکوس
۱۹۶		کایوس کراکوس
۲۰۰		فصل سیزدهم: احوال ماریوس
۲۰۰		جنگ ژوکورتا
۲۰۳		جنگ با قبایل سمیر و توتون
۲۰۵		فتنه های روم و جنگ متحدین
۲۰۹		فصل چهاردهم: احوال سیلا
۲۱۰		احوال مهرداد
۲۱۳		فتنه روم
۲۱۴		جنگ سیلا با مهرداد
۲۱۵		مراجعت سیلا به روم
۲۱۸		قوانین سیلا و عاقبت کار او

۲۲۰.....	فصل پانزدهم: احوال پمپه
۲۲۱.....	جنگ سرتوریوس
۲۲۲.....	جنگ اسپارناکوس
۲۲۳.....	جنگ مهرداد
۲۲۵.....	جنگ تیکران
۲۲۶.....	فرمانی پمپه در بحر و آسیا
۲۲۸.....	سیسرن و کاتلینا
۲۳۲.....	فصل شانزدهم: احوال قیصر و رجال ثلاثه
۲۳۴.....	لشکرکشی قیصر به گل
۲۳۶.....	تجدید اتفاق رجال ثلاثه
۲۳۷.....	لشکرکشی قیصر به جان، روم و جزیره انگلیس
۲۳۸.....	طغیان مردم «گل» نسبت به رومیان
۲۴۰.....	لشکرکشی کراسوس به ایران
۲۴۳.....	کدورت بین پمپه و قیصر
۲۴۵.....	فتح قیصر در فارس
۲۴۷.....	فصل هفدهم: ختم جمهوری روم و تبدیل آن به دولت امپراطوری
۲۴۷.....	جنگ های قیصر
۲۵۰.....	دیکتاتور قیصر و عاقبت کار او
۲۵۳.....	آنطون و اکتاو
۲۵۵.....	رجال ثلاثه
۲۵۸.....	آنطون و کلئوپاترا
۲۵۹.....	لشکرکشی آنطون به ایران

۲۶۱.....	جنگ اکسیوم
۲۶۳.....	ختم جمهوری روم
۲۶۵.....	فصل هجدهم: اکوست و ترتیب دولت امپراطوری
۲۶۷.....	ترتیب دولت امپراطوری
۲۷۰.....	ترتیب حکومت ولایات
۲۷۲.....	کلنی‌های روم
۲۷۳.....	محاربات با نایل و ششی
۲۷۶.....	سرحدات دولت روم
۲۷۹.....	فصل نوزدهم: ادبیات و صنایع روم
۲۷۹.....	نویسندگان قبل از اکوست
۲۸۲.....	عصر اکوست
۲۸۴.....	آثار و ابنیه
۲۸۵.....	طرق و شوارع
۲۸۵.....	تجارت
۲۸۸.....	فصل بیستم: امپراطورهای خانواده اکوست
۲۸۸.....	تیسر
۲۹۲.....	کالیگولا
۲۹۴.....	کلد
۲۹۵.....	نژد
۲۹۷.....	تسخیر جزیره برتانی
۳۰۰.....	فصل بیست و یکم: امپراطورهای فلاوین

۳۰۰.....	نزاع بین افواج
۳۰۱.....	وسپازین
۳۰۳.....	خرابی اورشلیم
۳۰۵.....	احوال و سپازین
۳۰۶.....	تتوس
۳۰۶.....	ده سین
۳۰۹.....	فصل بیست دوم: امپراطورهای آنطونن
۳۰۹.....	تروا
۳۰۹.....	طراژان
۳۱۳.....	هادرین
۳۱۵.....	آنطونن
۳۱۶.....	مارکورل
۳۱۸.....	کمد
۳۲۰.....	فصل بیست و سیم: ابنیه و ادبیات و تمتعات رومیان
۳۲۰.....	ابنیه رومیان
۳۲۱.....	تمتعات رومیان
۳۲۴.....	ادبیات و حکمت رومیان
۳۲۹.....	فصل بیست و چهارم: قوانین رومی
۳۳۱.....	هیئت خانواده
۳۳۳.....	ترتیب مالکیت و توارث
۳۳۵.....	طریق محاکمات

تغییر قوانین رومی.....	۳۳۷
فصل بیست و پنجم: مذهب مسیح علیه السلام.....	۳۳۹
مجمع عیسویان در قدیم.....	۳۴۳
عقوبت مسیحیان.....	۳۴۶
تأثیر مسیحیان.....	۳۴۹
فصل بیست و ششم: انتهای دولت علیای روم.....	۳۵۱
کاراکالا.....	۳۵۳
اغتشاش نظامی.....	۳۵۶
امپراطورهای ایلیری.....	۳۶۰
دیوکلسین.....	۳۶۴
فصل بیست و هفتم: قسطنطین و ترقی مذهب مسیح علیه السلام.....	۳۶۷
مجمع فنیقه.....	۳۷۱
ترتیب امور کلیسا.....	۳۷۲
بنای قسطنطنیه.....	۳۷۳
فصل بیست و هشتم: دوره اخیر دولت روم.....	۳۷۵
پسران قسطنطین.....	۳۷۵
ژولین.....	۳۷۷
والانتینین و والانس.....	۳۸۹
تئودوز.....	۳۸۱

۳۸۵.....	فصل بیست و نهم: ترتیبات دولت روم در مائة چهارم
۳۸۵	وضع دربار
۳۸۶.....	مشاغل و مناصب
۳۸۷.....	بلاد
۳۸۸	طبقات ناس
۳۹۰.....	لشکر رومی
۳۹۱.....	قبایل وحشی
۳۹۲.....	احوال قبایل آلمانی
۳۹۵.....	فصل سی ام: حملات قبایل ژرمن و انقراض دولت غربی
۳۹۵.....	الاریک و قبایل ویزیگوت
۳۹۷.....	هجوم بزرگ وحشیان
۳۹۹.....	هجوم قبایل هون
۴۰۱	پیشرفت وحشیان و انقراض دولت غربی
۴۲۳	نمایه

پیشگفتار

من آن گوه‌ران کز وی اندوختم
دگر باره بردامنش دوختم

اواخر دهه ۷۰ از زنده‌یاد دکتر سوچهر وصال (خواهرزاده فروغی) دربارهٔ محمدعلی فروغی ماجرایی شنیدم که حیف‌ام آمد در این جا بدان اشاره‌ای نکنم.

گویا روزی یکی از فضلا به ایشان گفته بود: «اگر از شما را به حبس ابد محکوم کنند و بگویند فقط یک کتاب را می‌تواند با بردتان به زندان ببرید و تا آخر عمر تنها حق دارید همان کتاب را مطالعه کنید، از میان این همه آثار فارسی کدامین اثر را انتخاب می‌کنید؟» گویا فروغی مکتبی می‌کند و پس از چند دقیقه تأمل می‌گوید: «سؤال بسیار سختی است، اما گلستان سعدی را با خودم به زندان می‌برم و تا آخر عمرم همان را مطالعه می‌کردم.»

حتی مشهور است که «در مجمع اتفاق ملل» یکی از نمایندگان پهلوی فروغی نشسته بود. از فروغی سؤال می‌کند نمایندهٔ چه کشوری است؟ فروغی هر چه جد و جهد می‌کند ایران یا پارس را به او بشناساند

نتیجه بخش نمی شود. عاقبت خود آن نماینده می گوید، شاید نماینده آن مملکتی هستید که سعدی از آنجاست.

در نهایت، در جامعه ملل که بعد از جنگ جهانی اول در ژنو تشکیل شد و فروغی صندلی ریاست جامعه را احراز کرد و در آنجا بود که در خطابه افتتاحیه خود همین ابیات شیخ شیراز را تقریر کرد و گفت:

بنی آدم اعضای یکدیگرند که در آفرینش زیک گوهرند

از هم شنیدم که محمدعلی فروغی وقتی می خواست مقاله ای و جستاری بنویسد و کتابی ترجمه کند، نخست پاره ای از غزلیات سعدی را دقیق مطالعه می کرد و بعد دست به قلم می برد. اصطلاح خاصی هم در این باب داشت می گفت: «این طوری چاقوی ذهن را می توان تیزتر کرد.»

در تألیفات و ترجمه های محمدعلی فروغی تأثیرپذیری از ادبیات کلاسیک خاصه سعدی آشکارا دیده می شود، هر چند که تأثر فروغی از فردوسی و حافظ و نظامی و خیام را هم نمی توان نادیده انگاشت، و همین امر و سلامت و روشنی و استحکام در آثارهای فروغی باعث می شود که خواننده جذب آثار او شود.

کافی است نگاهی بکنیم به آثار فروغی، به وضوح می بینیم که او بسیار دلچسب می نوشت و فایده بخش. و فروغی در نوشتن حتی خود نه اهل سجع بود و سجع بندی نه عبارت و عبارت پردازی. از شیوه مکالمه و محاوره مرد تربیت شده فارس زبان می نوشت و هرگز دنباله به کار بردن الفاظ قلبنه و اصطلاحات غلیظ نمی رفت. انشای او به قول زنده یاد مجتبی مینوی به قدری ساده و لطیف است که برای کسی که با اصطلاح آشنا باشد، فوراً مفهوم و مثل شکرپنیر در ذهن آب می شود.

از این ها که بگذریم، می رسم به موضوع ترجمه. محمدعلی فروغی به

فن ترجمه ارج می‌نهاد، و بی‌سبب نبود که خود با فراگرفتن زبان انگلیسی و فرانسه به نحو مطلوب در این راه گام می‌نهاد و آثاری در زمینه ادبی و فلسفی و علمی به فارسی ترجمه و تدوین می‌کرد. در نظرگاه فروغی، نباید افق نظر خودمان را به آن چه نیاکان می‌گفتند و می‌نوشتند محدود کنیم، بلکه باید همواره به فکر ابداع و تجدد باشیم. پربراه نبود که عمر گرانمایه خور را در شناساندن افکار و احوال و اقوال اروپائیان گذرانید. البته نباید فراموش کرد، بی‌نگاهی و اقتباس از افکار و لطایف گفتارهای بیگانگان را مستلزم آن بود که شیوه زبان و بیان خود را از دست بدهیم. وی فکر اروپایی را به زبان و بیان اختصاصی ایرانی در می‌آورد و یا به قول امروزی‌ها بومی می‌کرد.

بی‌سبب نیست بگوییم که در زبان فارسی دلبستگی تمام داشت، زیرا گذشته از آن که زبان خودش بوده، از این مرخویش را با این زبان می‌کرد و از لطایف آثار آن خوشی‌های فراوان دیده بود، با این باور بود که زبان آیین فرهنگ و قوم است و فرهنگ مایهٔ ارجمندی و برتری از عوامل نیرومند ملیت است. در این باور وی باز سعهٔ صدری داشت. می‌شود و آن این که عشق بیمارگونه به زبان فارسی را بر نمی‌تابید و معتقد بود که این امر زبان فارسی را مخدوش می‌کند، لذا خوب به این نکته واقف بود که شیوهٔ نویسندگی نباید به یکباره تغییر کند، بلکه باید به تدریج تحول یابد. به گمان این چند پاراگرافی که نوشتم، خوانندگان گرمی به هدف و انگیزه من از انتشار این کتاب پی برده‌اند. درست است که این کتاب دربارهٔ روم قدیم است اما آنچه مرا واداشت روی این کتاب کار کنم و به جامعه کتاب‌خوان عرضه بدارم چیزی نبود جز نثر فروغی. به گمان من این نثری است پخته و اصیل. اما در مورد این که این کتاب از لحاظ تاریخی و آن هم در باب تاریخ روم از چه جایگاهی برخوردار است، باید رک و پوست‌کنده بگویم

که در این مورد نمی‌توانم نظری بدهم چون نه تاریخ دانم نه روم شناس. درباره کتاب و فصول کتاب در این مورد باید اهل فن نظر دهند. برای من صبغه ادبی و نثری کتاب مهم بود و است و لذا مهم ترین انگیزه من در همین دو مورد خلاصه می‌شود.

فروغی این کتاب را در سنه ۱۳۲۷ هجری قمری زمانی که مدیر مدرسه عارف سیاسی بوده، ترجمه و تدوین کرده است.

اصل ماجرا از این جا شروع می‌شود که مؤتمن الملک وزیر معارف و اوقاف برای «ارسال مواد تدریسیه» تهیه می‌کند و تدریس تاریخ روم هم در فهرست سیدالشهره و از آن جایی که در این رشته از تاریخ در زبان فارسی کتابی نوشته نشده بود، برای تعلم و تعلیم مدارس مناسب باشد، تألیف و طبع چنین کتابی را به ایشان معطوف می‌کنند.

و فروغی در نگارش این تاریخ کتاب «مسیو سینوس» را اساس قرار می‌دهد که در این موضوع کتابی نگاشته شده بود، اما در مقدمه کتاب هم قید می‌کند که به اقتضای حوایج مملکتی در بعضی موارد از آن کاسته و برخی مطالب لازمه بر آن افزوده است. البته در مقدمه کتاب آن طوری که رسم آن روزگار بوده است، وی فقط به نام مسیوس رساله اشاره می‌کند. مشخصات دقیق و سال نشر و نام ناشر را نمی‌آورد.

اما در باب تصحیح و بازخوانی این متن لازم می‌دانم به مواردی که در متن اعمال کرده‌ایم فهرست وار اشاره ای بکنیم.

۱. تمام «ب/ به» ها از اسم ها و حرف اضافه ها جدا شده و در مورد افعال به ها به فعل افزوده شده است:

به گفت ← بگفت

۲. تمام «می» ها جدا آمده است: میدارد ← می‌دارد

۳. نشانه جمع «ها» را نیز جدا آورده ایم:

کوهها - کوه‌ها

۴. تمام «نه ون» به فعل افزوده شده است:

نه پیچند ← نیچند

۵. «گ» که در رسم الخط قدیم به شکل «ک» نوشته می‌شده و در تمامی

مواضع اصلاح شده است:

کفر ← گفتار

۵. اعلام و ابجد یکی است و انحطاط چاپی آن‌ها تصحیح شده است، با حفظ ضبط و تلفظ.

۶. کتاب فی‌الواقع در علائم سجاوندی بود که البته در آن دوره این شیوه مرسوم بود. اما در کتاب حاضر حداقل علائم سجاوندی را اعمال کرده‌ایم.

۷. لغاتی که به نظر نامأنوس می‌آمد در اصل خل و کروش معنای آن‌ها را به دست داده‌ایم.

۸. عناوین فرعی را مشخص کرده‌ایم چون در متن اصلی در بین پرانتز بود.

۹. نمایه کتاب را اختصاص داده‌ایم به اعلام جغرافیا و تاریخی.

۱۰. به فهرست مطالبی که زنده‌یاد محمدعلی فروغی تألیف کرده بود، عناوین فرعی را افزوده‌ایم.

در اینجا لازم می‌دانم از دوست گرامی علی‌اکبر حکم‌آبادی که در پرتو پستی و صفحه‌آرایی این کتاب را با نهایت دقت انجام دادند، و نیز از سرکار خانم لیلا حکم‌آبادی مدیر انتشارات مدید که چاپ و نشر این اثر را پذیرفتند تشکر کنم.

هاشم بناءپور

اردیبهشت ۹۹